

TALABALARNING PRAGMATIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA KORPUSLI TEXNOLOGIYALARNING LISONIY-DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Xayrullayeva Nilufarxon A'zamjon qizi
Andijon viloyati PYMO 'MM o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada talabalarning pragmatik kompetensiyasini rivojlantirishda mazmunli o'rganish qobiliyatini tahlil qilish va tavsiflashga, mazmunli o'rganishni amalga oshirishda ular uchun qilish kerak bo'lgan qiyinchiliklar va ishlarni tahlil qilish va tavsiflashga qaratilgan

Kalit so'z: mazmunli o'rganish, pragmatik kompetensiya, mazmunli o'rganishning qurilish bloklari, diglossik vaziyat

Ta'lim nazariyasining rivojlanishi texnologiyaning tubdan o'zgarishiga va uning inson hayotiga ta'siriga haqiqiy javob sifatida dinamik ravishda amalga oshirildi. Qadimgi paradigma yoki klassik ta'lim paradigmasi deb aytilgan narsa kuchliroq muammolarga javob berishda ba'zi zaifliklar tufayli endi sezilarli darajada samarali emas. Ko'pgina ta'lim mutaxassislari o'quv faoliyatida eng yaxshi yondashuvlarni ishlab chiqish uchun ko'proq kurashdilar va keyin ularni dunyodagi inson tarbiyasiga qo'shgan hissalaridan biri sifatida targ'ib qilishdi. O'rganish yo'nalishining o'zgarishi yoki paradigmaning o'zgarishi aniq hodisa – o'rganishdan o'rganishga o'rganish o'rganishdan ko'ra ko'proq. Ikkinchisi esa, undan tashqari nimani chuqur anglash yoki o'rganish har qanday sharoitda mazmunli hayotni keltirib chiqaradigan har qanday mazmunli jihatlar va mulohazalarni qamrab olgan holda o'rganishga qaratilgan. Bunday o'rganish an'anasi Ausubelni odatda ma'noli o'rganish deb ataladigan ta'lim yondashuvini taklif qilishga ilhomlantiradi. Ma'noli o'rganish yodlashdan farqli o'laroq, mazmunli o'rganish o'quvchilarning malakasini oshirish, o'quvchilarni bilimlarni o'rganishga undash, o'quvchilarning ongida bo'lgan narsalarni rivojlantirishda erkinlikni ta'minlaydigan va ularni yangi narsalarni integratsiyalash imkoniyatiga ega bo'lgan o'rganish usuli sifatida baholanadi. mavjud bilimlar yoki eski bilimlar bilan. Bundan tashqari, u yaxshi tashkil etilgan va tegishli bilim tuzilmalariga ega bo'lgan har qanday atrof-muhit va kontekstual sharoitlarda o'quvchilarning faol va ijodiy ongini, mavjud bilimlar bilan yangi narsalarni integratsiyalash uchun hissiy majburiyatlarni va kontseptual aniq mavzuni rivojlantirishi mumkin. Ausubel targ'ib qilgan narsa kollejdagi til o'rganish kontekstida amalga oshirilishi qiziq, Ingliz tili ta'limi bo'limi, STKIP PGRI Jombang. Darhaqiqat, talabalarning aksariyati ingliz tilidan hech qanday pragmatik e'tiborsiz, ayniqsa nutq amaliyotida

foydalanadilar. Bu shaxslararo va/yoki ijtimoiy nizolar kabi jiddiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Tildan foydalanishning bunday dahshatli muammolari, agar o'quvchilar madaniyatlararo muhitda ingliz tilidan foydalansa, ancha jiddiyroq bo'lishi kerak. Shuning uchun ham til o'rganishda (nutqda) pragmatik kompetentsiya qanchalik muhim. Ushbu tadqiqotning asosiy jihati muallifning talabalarning pragmatik kompetentsiyasini rivojlantirishda mazmunli o'rganish qobiliyatini va mazmunli o'rganishni amalga oshirishda ular uchun qilish kerak bo'lgan vazifalar va ishlarni muhokama qilishga qiziqtiradi. Inson o'z hayoti davomida atrof-muhit bilan o'zaro munosabatda bo'ladi va natijada u bilim va yoki uning ongida saqlanadigan tajriba sifatida narsalarni oladi. U nimanidir kuzatadi, keyin nimanidir biladi va nimanidir tushunadi va o'z navbatida nimadir qiladi. U allaqachon olgan yoki mavjud bilim va yoki tajriba sifatida ma'lum bo'lgan narsadan Ausubel o'zining "mazmunli o'rganish" deb nomlangan ta'lim nazariyasini shakllantirishdagi katta sa'y-harakatlarining asosi sifatida foydalanadi. Ausubel deduktiv fikrlash tushunchalar, printsiplar va g'oyalarni tushunishda vosita ekanligini tushunadi.

Bunday holda, o'quvchilarga yangi bilimlarni tegishli tushunchalar va yoki ularda mavjud bo'lgan kontekstlar bilan bog'lash tavsiya etiladi. Yangi va mavjud o'quvchilarning bilim tuzilmalari o'rtasidagi o'zaro ta'sir sodir bo'ladi. Tushunchalar o'rtasidagi bog'liqlik o'quvchilarning uzoq xotirasiga o'tkaziladigan mazmunli bilimlarni yaratish uchun to'ldiruvchi bo'lishi mumkin. Eski yoki mavjud bilimlar tuzilmasi bilan birlashtirilgan yangi, o'quvchilarda mavjud bo'lgan narsalarni kengaytirish va rivojlantirish uchun haqiqatan ham mazmunli. Yaxshi, mazmunli o'rganishda yaxshi tashkil etilgan va tegishli bilim tuzilmalari, yangi bilimlarni mavjud bilimlar bilan birlashtirish uchun hissiy majburiyat va kontseptual aniq mavzu talab etiladi. Pragmatik kompetentsiya Pragmatik ma'nolarning o'zaro ta'sirini muhokama qiladi. Pragmatiklar odamlarning tilni kiyim kiyish kabi ishlatishini tushunadi. Bu rasmiy, norasmiy, tasodifiy va shunga o'xshash bo'lishi mumkin. Shakllar, ayniqsa rasmiy yoki tasodifiy sharoitlarda bunday tilni qo'llashda asosiy masala emas. Ma'noni o'rganish bo'yicha harakatlar 1900 yil boshida de Sossyur va Pirs, Bühler (1918), Malinovski (1923) va Morris (1933) tomonidan olib borilgan va Bloomfield (1930) dan beri shakl izlash orqali amalga oshirilgan. , Fries (1940) va Chomskiy (1950). So'nggi paytlarda buni Ostin (1957) o'zining nutq aktlari nazariyasi bilan amalga oshirgan va keyin uning shogirdi Searle (1965) tomonidan juda rivojlangan.

Pragmatika tilni kontekstda qo'llashni o'rganadi. Tildan foydalanish yoki og'zaki/yozma muloqot nutqdir (Richards, 1985; Mey, 2001; CoBuild, 2003; Jumanto, 2011). Shunday qilib, pragmatika so'zlovchi va tinglovchi o'rtasidagi

muloqotda tildan foydalanish bo'yicha ma'noni o'rganadi, kontekstlarda, ya'ni. muayyan nutq jamiyatidagi lingvistik kontekst va vaziyat konteksti (Jumanto, 2011). Pragmatika aloqani shakllarning o'zaro ta'siri emas, balki ma'nolarning o'zaro ta'siri deb biladi. Biroq, shakl yoki matn ma'no vositasi sifatida muhimdir. Shakl yoki matnsiz tildan foydalanish yoki muloqot yoki nutq hech qachon sodir bo'lmaydi, chunki idrok qilinadigan hech narsa yo'q yoki matn yo'q (qarang. Jumanto, 2011). Pragmatik kompetentsiya bilan bog'liq holda, o'quvchilar tildan pragmatik foydalanishda muqarrar ravishda e'tiborga olishlari kerak bo'lgan ba'zi jihatlar mavjud, masalan, masofaviy til va yaqin til, xushmuomalalik va do'stlik, obyekt tili va metatili. Uzoq til va yaqin til ijtimoiy masofani anglatadi. Boshqacha qilib aytganda, u rasmiy, norasmiy, to'g'ridan-to'g'ri, bilvosita, so'zma-so'z va so'zma-so'z bo'lmagan til bo'lishi mumkin. Bu nutq jamiyatining diglossik holatini tilning ikkita variantiga ega deb hisoblaydi. Xushmuomalalik va do'stlik ham pragmatikaning hal qiluvchi jihatidir. Xushmuomalalikning ko'plab nazariyalari

Leech (1983) kabi mutaxassislar tomonidan taklif qilingan; Braun va Levinson (1987); Freyzer (1990); Spenser-Oatey (1992); Lakoff (1990); Freyzer va Nolen (1981); YueguoGu.(1990); Ide (1989); Blum-Kulka (1992); Arndt va Janni (1985). Ular turli kontekstli sharoitlarda xushmuomalalikni belgilaydi va muhokama qiladi. Bunday holda, yuz tushunchasi asosiy e'tiborga aylanadi, u Braun va Levinson (1987) tomonidan Goffmanning yelkasiga qadam qo'yish orqali ishlab chiqilgan bo'lib, u katta nazariya sifatida qaraladi: ijobiy yuz va salbiy yuz. Pragmatikaning boshqa jihati obyekt tili va metatildir. Birinchisi denotativ darajaga, ikkinchisi esa konnotativ darajaga ishora qiladi. Bunday tilni tushunish va amalga oshirish o'quvchilar tomonidan "mazmunli o'rganish" orqali talab qilinishi kerak.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, ma'noli o'rganish har qanday o'quv faoliyatida juda qadrlanadi. Ta'lim psixologiyasi fonida, Ausubel o'zining san'at darajasini targ'ib qiladi, bu odatda eslab qolishdan farqli ravishda mazmunli o'rganish deb ataladi. Bu har qanday atrof-muhit va kontekst sharoitida o'quvchilarning faol va ijodiy ongini, yaxshi tashkil etilgan va tegishli bilim tuzilmalarini, yangini mavjud bilimlar bilan integratsiya qilish uchun hissiy majburiyatni va kontseptual aniq mavzuni talab qiladi.

Natija shuni ko'rsatadiki, ochiq ish, motivatsiya, atrof-muhit, ijodkorlik, konseptsiya xaritasi va o'quv dasturiga moslashish kabi o'zgaruvchilari bilan mazmunli ta'lim o'quvchilarning diglossik vaziyatda og'zaki muloqotni amalga oshirishda pragmatik kompetentsiyasini rivojlantirishga qodir. Ular uzoq til va yaqin til, xushmuomalalik va do'stlik va obyekt tili va metall til nazorati ostida pragmatik ravishda tildan foydalanadilar. Ushbu tadqiqotda mazmunli o'rganish

amaliyotida idoraviy yordamlar, tashkiliy/institutsional yordamlar, o'quv muhiti va korporativ madaniyat kabi ba'zi qiyinchiliklar mavjud. Qiyinchiliklarga javob berib, mazmunli o'quv dasturini aloqador tomonlarning har qanday sharoitlari uchun ijtimoiylashtirish, qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratish, pragmatik kompetensiyani rivojlantirish uchun mazmunli o'rganishning asosiy bloklarini ishlab chiqish va korporativ madaniyatni qayta qurish kabi bir qator muhim sa'y-harakatlar muvaffaqiyatli amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Austin, J.L. (1962). How To Do Things With Words. Oxford: Oxford University Press.
2. Fisher, B.A. & Katherine, L.A. (1994). Interpersonal Communication:Pragmatics of Human Relationships. 2 nd Ed. New York: McGraw-Hill, Inc.
3. Gu, Y. (1990). Politeness Phenomena in Modern Chinese, Journal of Pragmatics 14, 237-257
4. Jumanto. (2011). Pragmatics: Linguistic World is Broad. Semarang: WorldPro Publishing.
5. Linguistic Politeness. Multilingua 8 (2-3), 223-248. Jumanto. (2011). Pragmatics: Linguistic World is Broad. Semarang: WorldPro Publishing.
6. Richards, I.A. (Eds). The Meaning of Meaning (pp. 296-336). London: nK. Paul, Trend, Trubner.